

นิทานพื้นบ้าน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หทัยวรรณ ไชยะกุล

คำที่ใช้เรียกนิทานพื้นบ้าน

- Local tradition
- Local legend
- Migratory legend
- Sage

ความหมายนิทานพื้นบ้าน

- หมายถึง เรื่องที่เล่าสืบทอดต่อกันมา จนถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน แต่ละท้องถิ่น
- นิทานพื้นบ้าน อาจ เป็นนิทานประจำถิ่น ก็ได้ เช่น นิทาน เรื่อง ต่อมองล่าย ของภาคตะวันออกเฉียง /ภาคใต้
เรื่อง พระยากง พระยาพาน ของภาคกลาง
เรื่อง ผาวังผู้ ของภาคเหนือ
เรื่อง ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ ของภาคอีสาน เป็นต้น

ลักษณะนิทานพื้นบ้าน

- ความยาวของเรื่องไม่แน่นอน
- มักเป็นเรื่องแปลก พิสดาร มหัศจรรย์
- ตัวละครอาจเป็นมนุษย์ เทวดา นางฟ้า สัตว์ หรือผีसांगนางไม้ ก็ได้
- หากเป็นตัวละครที่ไม่ใช่มนุษย์ มักจะพูดหรือสื่อสารกับมนุษย์ได้ เช่น ปลาพูดได้ นกพูดได้ ฯลฯ

- เป็นนิทานที่เล่าในพื้นที่ต่าง ๆ อาจมีแนวเรื่องคล้ายคลึงกัน แต่แตกต่างกันในรายละเอียด เช่น เรื่องซินเดอเรลลา ของตะวันตก คล้ายกับ เรื่อง ปลาบู่ทอง ของภาคกลาง / คล้ายกับ เรื่อง เต้าน้อยของคำ ของภาคเหนือ เป็นต้น
- เป็นเรื่องที่ เล่าด้วยถ้อยคำธรรมดา
เล่าจากความทรงจำ ต่อๆ กันมาช้านาน
ไม่ทราบว่ามีผู้เล่าดั้งเดิมเป็นใคร

การแบ่งประเภทของนิทานพื้นบ้าน

- แบ่งตามพื้นที่ (Area) เช่น ภาคเหนือ กลาง อีสาน ได้
- แบ่งตามรูปแบบ (Form) เช่น นิทานคำสอน นิทานอธิบายเหตุ นิทานเรื่องผี นิทานมุขตลก ฯลฯ
- แบ่งตามแบบเรื่อง (Type) แบบเรื่องแม่เลี้ยง- ลูกเลี้ยง *****
- แบ่งตามอนุภาค (Motif) ส่วนประกอบสำคัญในเรื่อง เช่น ตัวละคร พฤติกรรม วัตถุ - ของวิเศษ เป็นต้น

นิทานพื้นบ้าน (แบบเรื่อง แม่เลี้ยง-ลูกเลี้ยง)

- ซินเดอเรลลา ตะวันออก → ลีอิปต์ จีน ไทย พม่า
เวียดนาม ญี่ปุ่น ฯลฯ
- ซินเดอเรลลา ตะวันตก → เทพนิยายกริมม์

สงสัยหรือไม่ว่า

- นิทานแบบเรื่องซินเดอเรลลา พบได้ในประเทศต่างๆ ประเทศใดเป็นประเทศแรกที่เป็นต้นกำเนิดของนิทานเรื่องนี้
- ข้อสันนิษฐานของนักวิชาการ : น่าจะมีต้นกำเนิดจากประเทศทางตะวันออก
- ส่วนเวลาที่เก่าที่สุด น่าจะเป็นของประเทศจีน ซึ่งเล่ากันมานับพันๆ ปี (เหตุผล การค้นหาซินเดอเรลลา และพิสูจน์ด้วยการให้สวมรองเท้า)
- ต่อมาจึงแพร่หลายในกลุ่มประเทศตะวันตก

กลุ่มประเทศตะวันตก

- ซินเดอเรลลา ของ อิตาลี
- ซินเดอเรลลา ของ ฝรั่งเศส
- ซินเดอเรลลา ของเยอรมัน (เทพนิยายกริมม์ ของสองพี่น้องตระกูล Grimm คือ Jacob Grimm และ Wilhelm Grimm)
- ซินเดอเรลลา ของ สกอตแลนด์
 ฯลฯ

กลุ่มประเทศตะวันออก

- จีนเคอเรลลา ของ อียิปต์
- จีนเคอเรลลา ของ แอฟริกา
- เบนินซาระ กับ คาเคซาระ ของ ญี่ปุ่น
- จีนเคอเรลลา ของ จีน (มีหลายสำนวน)
- เต็มกำม ของเวียดนาม
- นางหยี่แสงกอก ของพม่า (ไทใหญ่ในรัฐฉาน)
- นางยี่คำกอก ของพม่า (ไทใหญ่ ในแคว้นยี่ลัสม)

กลุ่มประเทศตะวันออก

- ปลาบู่ทอง ของไทย (ภาคกลาง)
- เต้าน้อยทองคำ ของไทย (ภาคเหนือ)

แบบเรื่องแม่เลี้ยง - ลูกเลี้ยง

- แม่นางเอกเสียชีวิต
- พ่อมีภรรยาใหม่
- นางเอกถูกกลั่นแกล้ง ช่มเหง ทารุณ (แม่เลี้ยง ลูกของแม่เลี้ยง)
- ได้รับความช่วยเหลืออย่างมหัศจรรย์
- ได้พบกับเจ้าชาย → การตามหานางเอก
- ต้องมีการพิสูจน์ / การทดสอบ
- ได้แต่งงานกับเจ้าชาย หรือพระราชา

จากชินเดอเรลลา ถึงปลาบู่ทอง

ข้อสังเกต

- ตัวเอกสามารถฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ จนประสบความสำเร็จในชีวิต
- ตัวเอก และผู้ที่เป็นมิตรกับตัวเอก จะเป็นคนดีเสมอ
- ฝ่ายตรงข้าม จะเป็นคนเลวร้าย น่ารังเกียจ โหดร้ายทารุณ
- ชีวิตในช่วงต้นยากลำบาก → ชีวิตในช่วงปลายพลิกผัน

จากชินเดอเรลลา ถึงปลาบู่ทอง

ต้องการบอกอะไร

- โลกยังมีความยุติธรรม คือ คนดี ย่อมได้รับผลดีตอบแทนในบั้นปลาย
- คนชั่ว ย่อมได้รับผลชั่วตอบแทนเช่นเดียวกันในช่วงท้ายของชีวิต
- มนุษย์มีความไฝฝืนที่คล้ายๆ กัน และต้องการสิ่งดีๆ ในชีวิต

จากชินเดอเรลลา ถึง ปลาบู่ทอง

- พบว่า แบบเรื่องของนิทานทั่วโลกมีความคล้ายคลึงกัน อาจเกิดจากการถ่ายทอด (แพร่กระจายของนิทาน) หรือ เป็นเพราะมนุษย์มีความคิด ความไฝฝืน ที่คล้ายกัน จึงสร้างเรื่องทำนองนี้ขึ้นมา
- พบว่า แบบเรื่องยังคงเดิม ไม่เปลี่ยนแปลง สิ่งที่เปลี่ยนแปลงคือรายละเอียดของเรื่อง เปลี่ยนตามลักษณะท้องถิ่น เชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรม

จากซินเดอเรลลา ถึง ปลาบู่ทอง

- นิทานพื้นบ้าน แบบเรื่อง แม่เลี้ยง - ลูกเลี้ยง เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองแก่ใคร
- เป็นนิทานที่สร้างจากความใฝ่ฝันของมนุษย์ เพื่อตอบสนองความต้องการบางอย่างของมนุษย์
- นางเอก - ยากจน → เป็นเจ้าหญิง
- นางเอก - ไม่สวย หน้าตามอมแมม → เจ้าหญิงผู้เลอโฉม
- นางเอก - ชีวิตลำบาก ต้องทำงานหนัก → ชีวิตที่สุขสบาย ในวัง
- นางเอกปรารถนาจะได้แต่งงานกับชายที่พร้อมสมบูรณ์ในทุกด้าน

- ใครเป็นผู้แต่ง
- ไม่ทราบ แต่เป็นเรื่องที่เล่าสืบต่อกันมาในแต่ละท้องถิ่น ดังนั้นผู้แต่งก็น่าจะเป็นคนในท้องถิ่น → ชาวบ้าน
- ทำไมชาวบ้านจึงแต่งนิทาน แบบเรื่องซินเดอเรลลา
- เรื่องสนุกสนาน
- เป็นการตอบสนองความต้องการที่อาจเป็นไปได้ในโลกแห่งความเป็นจริง (โลกจินตนาการ) แต่ก็ช่วยเติมเต็มความใฝ่ฝันของตนเอง

วิเคราะห์นิทานกับความสัมพันธ์ทางสังคม

- ซินเดอเรลลา ในสังคมตะวันตก
กิ้งเฮเซล เตาผิง งานเดินร้านโบสถ์
เนยแข็ง ขนมหิ่งห้อย ต้นแอปเปิ้ล เจ้าชาย ฯลฯ
- ซินเดอเรลลา ในสังคมตะวันออก
กึ่ง กึ่ง ปลา (ปลาสาวย ปลาสด ปลาทราย ปลาช่อน ปลาชะโด ปลาเทโพ ฯลฯ) เต่า เบ็ด วัช ทุ่งนา แม่น้ำ ข้าว ต้นมะเขือเปราะ ต้นมะตูม ต้นโพธิ์ ต้นกล้วยพญากัญญ์ ลูกเกาลัด ขบวนแห่เกี่ยว (Ja) อ่างอาบน้ำ ต้นสน พระราชา ฯลฯ

วิเคราะห์นิทานกับความสัมพันธ์ทางสังคม

ปลาบู่ทอง

- สังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่
- ผู้ชายสามารถมีภรรยาได้หลายคน
- ผู้คนมีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม การเวียนว่ายตายเกิด
- (นางกนิษฐา → ปลาบู่ , เอื้อย → นกแขกเต้า)
- เชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติ สามารถดลบันดาลให้ทุกสิ่งเป็นไป
ได้ (ปลาบู่ → ต้นมะเขือ → ต้นโพธิ์) เป็นต้น

- ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ การทำเสน่ห์
- วิถีชีวิตเกี่ยวข้องกับการเกษตร (หาปลา เลี้ยงวัว ปลูกพืช ฯลฯ)
- เป็นชุมชนที่อาศัยอยู่กับน้ำ
- ในสมัยก่อนน่าจะมีการ **กินเนื้อมนุษย์** ในพิธีกรรมของสังคมดั้งเดิม
→ ปรากฏในนิทานที่อ้ายถูกสับเป็นชิ้นๆ ส่งไปให้ครอบครัว

สวัสดี
